

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Etenduskunstide osakond

tantsukunsti õppekava

Linda Tusti

**HARIDUSLIKU ERIVAJADUSEGA ÕPILASE TOETAMINE
LOOVTANTSU TUNNIS**

Lõputöö

Juhendaja: Anu Sööt, PhD

Kaitsmisele lubatud

(juhendaja allkiri)

Viljandi 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TEOREETILINE TAUST	4
1.1. Hariduslik erivajadus	4
1.2. Loovtants.....	5
1.3. Loovtantsu mõju lapse arengule	5
1.3.1. Tants ja liikumine lapse arengu osana.....	5
1.3.2. Füüsiline areng	6
1.3.3. Sotsiaalne ja emotsionaalne areng.....	7
1.3.4. Loovuse areng	7
1.3.5. Loovtantsu kasutamine HEV õpilastega	8
2. HEV ÕPILANE LOOVTANTSU TUNNIS	9
2.1. Loovtantsu tundide eesmärgid ja sisu	9
2.2. Jälgitava HEV õpilase kirjeldus	11
2.3. Andmed kogemuspäevikust.....	13
2.4. Probleemsete olukordade lahendamine tunnis.....	17
3. TULEMUSED JA JÄRELDUSED.....	20
KOKKUVÕTE.....	25
KASUTATUD KIRJANDUS	26
SUMMARY	27

SISSEJUHATUS

Käesoleva uurimistöö idee sai alguse loovtantsu tundides, mida andsin Studios SAMM (Tartu) alates 2018. aasta septembrikuust. Rühmas õppis 12 last vanuses 9–12 aastat. Loovtantsu tunnid toimusid kaks korda nädalas ja iga tunni kestus oli 70 minutit.

Kaheteistkümnest lapsest üks oli haridusliku erivajadusega (edaspidi HEV). Minu jaoks oli see esimene kogemus õpetada HEV õpilast. Üheksa kuu jooksul, mil seda rühma juhendasin, pidasin kogemuspäevikut HEV õpilase kohta – kuidas ta käitus erinevates olukordades? Kuidas ta suhtles õpetaja ja rühmakaaslastega? Millised ülesanded teda motiveerisid ja millised mõjusid ebahuvitavalt? Kuidas ta lõi õpetajaga kontakti? Tegin kogemuspäevikusse märkmeid selle kohta, kuidas tegelesin HEV õpilasega tekkinud probleemsete olukordadega tunnis. Lähtudes oma kogemuspäevikust jaotasin uurimistöö kolmeks osaks:

Esimeses osas annan ülevaate haridusliku erivajaduse mõistest ja toon välja loovtantsu võimalikud kasulikud aspektid õpilastele (sh HEV õpilastele).

Teises osas kirjeldan loovtantsu kursuse eesmärgi ja tundide sisu. Lisaks kirjeldan uuritavat HEV õpilast. Uurimisperioodiks oli 19.09.2018–10.05.2019. Avan oma kogemuspäeviku sisu ja kirjeldan, kuidas lahendasin tundides tekkinud olukorrad.

Kolmandas osas analüüsin enda toimetulekut õpetajana/juhendajana ja tehtud muudatuste mõju uuritavale HEV õpilasele. Võrdlen, kuidas minu kogemus on kooskõlas erialakirjandusega.

Lõputöö **eesmärk** oli uurida HEV õpilase käitumist loovtantsu tundides ja tunnitegevuste mõju tema toimetulekule. **Esimese uurimisküsimusena** soovisin teada, kuidas toetada HEV õpilast loovtantsu tundides. **Teise uurimisküsimusena** soovisin teada, kuidas on võimalik HEV õpilast maksimaalselt tundi kaasata nii, et see ei mõjuta oluliselt tunni struktuuri ja teiste õpilaste õppimiskiirust.

1. TEOREETILINE TAUST

1.1. Hariduslik erivajadus

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (PGS) 46. paragrahv sätestab, et haridusliku erivajadusega õpilane on õpilane, kelle andekus, õpiraskused, tervises seisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õppes eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppes sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, õpperuumid, suhtluskeel, sealhulgas viipekeel või muud alternatiivsed suhtlusvahendid, tugipersonal, spetsiaalse ettevalmistusega pedagoogid), taotlevates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökvaa-
ras.

Hariduslike erivajadustega laste ja õpilaste arv lasteaedades ja koolides on kasvamas. Centari (2016) uuringu järgi moodustab HEV õpilaste osakaal Eestis kõigest õpilastest kuni 22%. Kõige levinum HEV-i liik on kirjutamis-, arvutamise- või lugemisraskus. Esinemissageduselt järgneb ajutine õpiraskus, mida esineb kolmandikul HEV õpilastest. Järgnevad muud hariduslikud erivajadused – psüühilised erivajadused, intellektipuue, somaatiline puue, liikumispuue jt. Kõige väiksema osakaaluga HEV õpilaste grupi moodustavad eriliselt andekad lapsed. (Räis *et al.* 2016)

2014. aastal oli Eestis ligi 26 000 haridusliku erivajadusega õpilast. (*ibid.* 2016)

HEV laste iseloomulik vajadus on nende erivajaduste võimalikult varajane ja õigeaegne märkamine. Igapäevaste neist on vaja kohe luua soodus arengukeskkond, mis võimaldab nendele lastele individuaalset lähenemist. See on võimalik, kui klassides ja rühmades on vähem lapsi ning õpetajal/treeneril on piisav ettevalmistus selliste lastega tegelemiseks. (*ibid.* 2016)

Haridusliku erivajaduse väljaselgitamisel kasutatakse pedagoogilis-psühholoogilist hindamist, erinevates tingimustes õpilase käitumise korduvat ja täpsemat vaatlust, õpilast ja tema kasvukeskkonda puudutava lisateabe koondamist, õpilase meditsiinilisi ja logopeedilisi uuringuid. (PGS 2010)

1.2. Loovtants

Loovtants ja -liikumine on kunstivormid, mille vahendiks on inimkeha. Loovtantsu neli põhielementi on **keha** ja selle liikumisvõimalused, **ruum**, **aeg** ja **energia**. Nende nelja elemendi mõistmine ja kasutamine annavad tantsutunnis võimaluse avardada õpilaste kujutlusvõimet. Näiteks võivad tantsuõpetajad elavdada kõige tavapärasemat liikumist, kõndimist, lisades eelmainitud nelja elemendi erinevaid aspekte (näiteks **keha** – kas sa saad liikuda jalad ristas?; **Ruum** – kas sul on võimalik liikuda madalal tasandil?; **Aeg** – kas sa saad liikuda aegluubis?; **Energia** - kas sa saad liikuda nii, nagu sa oleksid kummikutega mudas kinni?). (Stinson 1988)

Võimalused on lõputud. Lapsed saavad väljendada neid elemente vastavalt enda isiklikele füüsilistele võimetele ja kujutlusvõimele. Loovtants annab lastele võimaluse katsetada uudseid liikumisviise ja aitab neil mõista, et igal olukorral on rohkem, kui ainult üks lahendus, uurimisküsimus, probleem või ülesanne. (Dow 2010)

1.3. Loovtantsu mõju lapse arengule

1.3.1. Tants ja liikumine lapse arengu osana

Tantsimisel on suur mõju laste arengule, kuna see on lisaks füüsilisele tegevusele ka suurepärase vahend eneseväljendamiseks. Tantsimine pakub rikkalikku kogemust uurimise ja loomise vallas ja annab lastele võimaluse aktiivseks füüsiliseks tegevuseks. (Dow 2010)

Tantsimine kui teraapia loob liikumistunnis vaba ja rõõmsameelse õhkkonna. See võimaldab lapsel tegutseda lähtuvalt oma oskustest, vajadustest ja soovidest ning loob lapses eduelamuse

ja turvalisuse tunde. Läbi tantsu ja liikumise on võimalik arendada oma emotsionaalset, vaimset ja füüsilist tervist. Selline kehaline väljendus loob võimalused suhestuda iseendaga ning suhelda teistega terviklikumalt. Tants teraapiana sobib avardava meetodina kõigile ja on soovitatav stressi, rahutuse, ärevuse, nukrameelsuse, depressiooni, madala enesehinnangu, hüperaktiivsuse, häbeliku või jäiga iseloomu korral jms. Tantsimise käigus muutuvad ka tunded ja käitumine. See on vahend lastes loominguliste algete, koostöö, tähelepanu, julguse ning erinevates olukordades toimetuleku suurendamiseks. (Kouhia 2013)

1.3.2. Füüsiline areng

Osaledes loomingulise liikumise tundides, õpivad lapsed oma keha kontrollima. Nad saavad enda kohta vajalikku informatsiooni – kui kiiresti nad liiguvad, kuidas kiirust lisada ja maha võtta, kuidas peatuda ja kuidas alustada ning kuidas kontrollida keha kui toimub suunavahetus. Nad õpivad ka olulisi ruumilisi kontseptsioone. Loovtants aitab lastel liikuda omaenda isiklikus ruumis, olla teadlik teiste laste isiklikust ruumist ja austada teisi, kui kõik liiguvad jagatud ruumis üheaegselt. Kui lapsed harjuvad selliste mõtetega ruumist ja liikumisest, siis saavad nad need arusaamad üle kanda oma igapäevategevustesse. (Stinson 1988)

Juhendatud loovliikumine aitab lastel õppida uusi motoorseid oskusi ja harjutada ning tugevdada neid oskusi, mida nad juba kasutavad. Kuna lapsed naudivad suurte liigutuste kasutamist, siis meeldib neile motoorsete oskuste harjutamine – kõndimine, marssimine, galopp, varvastel kõndimine, kekslemine, hüppamine, pöörlemine, põrandal liikumine jne. (Dow 2010)

Kui õpetaja tunneb end lapsi loovliikumises juhtides mugavalt, siis ta näeb, et lapsed naudivad liigutuste kordamist, muutmist ja motoorsete oskuste kasutamist. Seda tehes arendavad nad oma koordinatsiooni, kehakontrolli, tasakaalu, vastupidavust ja üleüldist tugevust. (*ibid.* 2010)

1.3.3. Sotsiaalne ja emotsionaalne areng

Loovliikumine on suurepärase vahend töötamiseks lasterühmaga. See on üks parimaid viise, kuidas õppida sotsiaalseid oskusi, et edaspidi teiste inimestega koos töötada. (Gilbert 2002)

Liikumisõpetaja saab pakkuda liikumisülesandeid ja uurimisprobleeme igale lapsele individuaalselt: mitut moodi saad liikuda istuvast asendist püstisesse asendisse? Mitut moodi saad teha oma kehaga suurt C-kumerust? Läheneda saab ka grupina: kujutle, et me oleme dinosaurused iidsetest aegadest. Mida me näeksime? Kas sa saaksid liikuda nagu dinosaur? (Dow 2010)

Lapsed õpivad, et igaüks saab grupi arengule kaasa aidata ja et nad saavad grupina koos töötada, et leida ühine lahendus. Juhiste kuulamine, neile vastamine, lahenduste pakkumine, teiste laste ideede avastamine ja liikumine ühises ruumis on võimalused sotsiaalsete oskuste õppimiseks ja praktiseerimiseks. (*ibid.* 2010)

1.3.4. Loovuse areng

Kõik lapsed sisenevad täiskasvanuks saades tööturule, kus neid ootavad ees erinevad olukorrad, probleemid ja inimesed. Kohanemisvõime, aga samuti ka loovus aitavad neil maailmas toime tulla. Õpetajatel on ülesanne õpetada lapsi vaatama iga olukorda või probleemi teise nurga alt, harjutama kriitilist mõtlemist ja õppima koostööd. Uute tegutsemismustrite ja võimaluste nägemine ongi loovuse põhiolemus. (Dow 2010)

Liikumisspetsialist Rae Pica on Dow artiklis rõhutanud liikumise ligipääsetavuse olulisust: "Arvestades, seda et üldiselt rõhutakse õppimises teaduslikele ainetele, siis kipub füüsilise tegevuse osakaal õppekavas jääma liiga väikeseks osaks. Pedagoogid on öelnud, et neil ei ole palju võimalusi liikumisaineid õppekavasse mahutada, kuna teaduslikud ained võtavad juba suure osa õppekavast enda alla. Siiski peaksid erinevad õppeained arendama lapse igat külge. Seega, teaduslikud ained ja tants ei välista üksteist." (*ibid.* 2010)

1.3.5. Loovtantsu kasutamine HEV õpilastega

Enamikke liikumistegevusi saab muuta nii, et kõik lapsed saaksid tegevuses osaleda. Iga laps läheneb liikumisele individuaalsel viisil, vastavalt igäühe kujutlusvõimele, kehalistele võimetele ja kogemustele. Näiteks kui liikumises väljendada tervitamist (lehvitamine), siis saab iga laps käte asemel kasutada näiteks varbaid, sõrmi, silmalaugusid jms. Tegevust, mis sisaldab hüppamist, saavad ratastoolis lapsed väljendada hoopis õlgade, käte, pea ja sõrmede hüplemisega. Tähestikumängus, kus lapsed üldjuhul kasutavad kehasid, et joonistada välja erinevaid tähti, saab õpetaja suunata lapsi kasutama terve keha asemel hoopis sõrmi. Või siis laps saab osutada tähele paberilehel. Igal harjutusel on mitmeid erinevaid lahendusviise ja igäüks saab võimaluse leida omale sobilik lahendus. (Dow 2010)

Narratiiviga tantsud, kus õpilased kasutavad liikumist, et avastada uusi ideid või avada raamatu, loo, luuletuse või laulu sisu, lasevad ükskõik milliste võimetega lastel välja tuua loo sisu ja karakterid. (*ibid.* 2010)

Eva Kouhia on Eesti lasteaiaõpetajate ajakirjas välja toonud 6 põhilist punkti, kuidas tantsimine teraapiana võib last aidata (*ibid.* 2013):

- Arendab õpilase tundlikkust ja kunstilist eneseväljendust
- Aitab õpilasel oskuslikumalt vallata igapäevaelus ettetulevaid olukordi
- Suurendab painduvust, nõtkust, koordinatsiooni ja toonust
- Tõstab enesehinnangut ja -usaldust
- Leevendab mentaalset, emotsionaalset ja füüsilist jäikust
- Tasakaalustab ajupoolkerasid

2. HEV ÕPILANE LOOVTANTSU TUNNIS

2.1. Loovtantsu tundide eesmärgid ja sisu

Alustades tundidega septembrikuus, teadsin, et pean paika panema mõned eesmärgid, et tunnid sujuksid latusalt. Paar esimest tundi oli mul aega lastega tutvuda ja jälgida, millised on nende isiksused ja milleks nad on võimelised just liikumise osas. Sellest olenevalt sõnastasin endale **7 põhilist eesmärki**, mida tahtsin õpetajana enda jaoks oma tundides saavutada:

- a) Luua lõbus, arendav ja eelkõige turvaline keskkond
- b) Saavutada õpilastega kord ja vastastikune austus – õpetaja kuulab õpilast ja õpilane kuulab õpetajat
- c) Luua võimalused iga õpilase isiklikuks arenguks
- d) Luua võimalused õpilaste arenguks ühise grupina
- e) „Kastist välja“ mõtlemine – uudsete mõtete julgustamine
- f) Muusika tunnetamise arendamine
- g) Laste oma loominguga esitlemise julgustamine

Lähtudes loovtantsu tundide eesmärkidest sõnastasin õpilastele järgmised **õpiväljundid**:

- a) Laps arvestab teiste õpilastega omavahelises suhtluses
- b) Laps on võimeline teistega grupis loomingulisi (tantsulisi) ülesandeid lahendama
- c) Laps julgeb avalikult väljendada oma mõtteid ja ideid
- d) Laps tajub rütmi ja muusika intensiivsust ja vastavalt sellele kohandab oma liikumist
- e) Laps oskab kokku panna lihtsamaid tantsuetüüpe ja neid koos teistega esitada

Minu soov oli terve õppeaasta vältel viia läbi tunde, mis on hoolikalt läbimõeldud ja lastele lõbusad ja arendavad. Püüdsin igale tunnile määrata kindla eesmärgi ja teema (näiteks: tunni teema – loomalik liikumine. Eesmärk: avastada uusi liikumisi ja kujusid läbi loomade ja nende liikumise tunnetamise.) Lisaks pidasin oluliseks, et lapsed saaksid ise luua oma liikumismaterjali ja kasutada seda erinevates kompositsioonilistes ülesannetes. Just laste enda loomingu osas soovisin julgustada lapsi enda loodud materjali esitlema ja üksteisega mõtteid jagama. Ideaalis nägin oma tunde justkui ühe suure koosloomise ruumina, kus kõik osalejad saavad millegagi panustada. Tahtsin lastes välja tuua nende parimad küljed ja armastuse liikumise ja tantsu vastu. Kõik eelmainitud soovid püüdsin saavutada läbi loovtantsuliste ülesannete. Õppeaasta lõpus õpetasin lastele iseenda loodud koreograafia ja mõtlesime koos lastega tantsule ka teema ja pealkirja.

Sisu poolest jagasin enda loovtantsu tunnid kolmeks:

- 1) Soojendusmäng → 2–3 loovat tantsulist ülesannet (viimane neist kõrge energiaga) → lõdvestus.
- 2) Soojendus → loovad tantsumängud → iseseisev töö tantsumängude baasil (koreograafia väljamõtlemine, meeldejätmine) → iseseisva töö esitlemine kaasõpilastele → refleksioon tantsijate ja õpetajaga.
- 3) Soojendus → aktiivne loovtants → tantsukava õppimine ja harjutamine → lõdvestus.

Minu tunnis osaleva haridusliku erivajadusega õpilase jaoks jätsin õpiväljundid samaks, mis teistele õpilastele, kuna tundsin, et iga laps areneb erineva kiirusega ja uskusin, et uuritav õpilane saab kõik tunni eesmärgid mingil määral täidetud.

2.2. Jälgitava HEV õpilase kirjeldus

Minu loovtantsu tundides osalev haridusliku erivajadusega õpilane oli aktiivne ja rõõmsameelne 12-aastane laps. Septembris tundidega alustades andis HEV lapse vanem mulle teada, et õpilane käitub väga spontaanselt ja väljendab ennast veidi teistmoodi, kui teised lapsed. Lapsevanem palus mul seda arvesse võtta ja küsimuste ja probleemide korral tema poole pöörduda. Õpilase diagnoos (haigus või puue) on konfidentsiaalne informatsioon ja seda mulle ei avaldatud.

Juba esimestes tundides nägin, et õpilane on tõesti spontaanne ja käitub tihtipeale hetkelise tuju ajel. Lisaks oli õpilane väga jutukas ja tahtis kõigiga jagada oma päeva tegevusi. Alustasin tunde alati vestlusringiga, kus palusin lastel teistega jagada midagi toredat, mis on eelmise ja tänase tunni vahel toimunud. Sellistel hetkedel oli üsna raske HEV õpilast juhtida, kuna erinevalt teistest rääkis tema 1 minuti asemel 5 minutit. Uuritaval õpilasel oli üldiselt selge ja kõlav hää, aga esines artikulatsiooniprobleeme, kokutamist ja keset rääkimist mõtte kadumist. Kohati jäi mulje, et õpilane oli oma mõtetega kuskil mujal, kuna ta segas ükskõik millisel hetkel vahele, kui teine õpilane rääkis.

Kui õpilane minuga rääkis, siis enamjaolt püüdis ta võtta silmkontakti. Kui mina pöördusin tema poole, siis oli silmkontakti üsna raske saada. Lapse vanem andis mulle õppeaasta algul soovitusi, et kui tahan, et laps saaks täielikult aru, mida ma öelda tahan, siis tuleb esmalt saavutada silmkontakt, sest muidu jookseb tal kõik kõrvust mööda. Minu tunnis osalev HEV õpilane ei suhelnud kaasõpilastega nii palju, kui teised seda omavahel tegid. Pigem pöördus ta oma tugiisiku või minu poole. Tundus, et abiks oli see, et tantsutunnis käis paar tema peretuttavat, kes löid tema jaoks veidi turvalisema keskkonna.

Uuritav õpilane otsis pidevalt minuga füüsilist kontakti. Talle meeldis istudes minu kõrval olla ja tihtipeale tõmbas ennast kerra ja pani pea minu jalgade peale. Kohati tundus, et õpilane ei taju teiste laste ja õpetaja isiklikku ruumi (näiteks õpilane hammustas minu jalga ja tuli näole liiga lähedale, tegi põsele musi, haaras liikumishoos teiste õpilaste kehaosi). Tundub, et õpilane tajus valu, aga ei osanud oma tegevustes ette näha, milline liigutus võib teisele haiget teha (näiteks õpilane jooksis hooga teisest saali otsast mulle selga või viskas palliga ja sihtis näkku).

Tundidesse võttis õpilane kaasa erinevaid mänguloomi ja tundus, et need aitasid tal tunnis paremini toime tulla (näiteks: ilves vaatab pealt, kuidas ma liigun!). Sain aru, et ta nautis loomalikku liikumist, kuna kõndimise asemel liikus laps tihtipeale toengpõlvituse asendis, tõmbus kerra ja ronis läbi minu jalgade. Mõnikord tegi õpilane eelmainitud liigutusi ühise soojenduse ajal, mis takistas minul harjutuste ettenäitamist. Tundus, et õpilane vajab rohkem tähelepanu.

Kõige raskem HEV õpilase omadus minule isiklikult ja ilmselt ka kaasõpilastele oli see, et õpilane kasutas provotseerivaid väljendeid, mis olid ebamugavad (näiteks: sul on kirbud peas; tal on kõõm juustes; keegi kägistas kellegi ära jne.). Aasta jooksul õppisin sellistes olukordades lahendusi leidma, kuid siiski esines olukordi, kus ma ei osanud kuidagi reageerida. Sellistel hetkedel tundus, et laps ise ei tundnud provokatiivsete lausete väljaütlemisel piinlikkust.

Kehaline liikumine oli HEV õpilasel üsna jäik. Ta oli võimeline liikuma erinevatel kiirustel, aga esines koordineerimisvõimehäireid. Esines ka olukordi, kus silma-käe töö ei olnud kooskõlas. Voolavaid ja pehmeid liigutusi tegi õpilane üksikutel juhtudel. Tundus, et selline liikumine ei olnud tema kehale loomulik. Lisaks tajus õpilane aega teistest erinevalt (kui lugesin tunnis 3-2-1 ja... siis teised õpilased hüppasid ja peal, aga HEV õpilane reageeris hiljem).

HEV õpilast ei motiveerinud ülesanded, kus jagasin ülesande kätte ja andsin tegutsemiseks näiteks 3 minutit aega. Antud õpilasega oli vaja pidevalt suhelda ja teda suunata. Kui palusin õpilasel midagi ette näidata, siis alguses jäi ta mõtetesse kinni, aga kui teda suunasin, sai ta korralikult hakkama.

Sarnaselt teiste lastega motiveeris HEV õpilast koos tegutsemine. Olenemata sellest, et õpilane kaldus vahepeal tegevusest eemale, siis nähes teisi õpilasi tegutsemas, liitus ta taas tegevusega. Näiteks koreograafia õppimisel oli raske saada õpilast kaasa tegema, kuna koreograafia õppimisel püüdis iga laps ettenäidatud liigutusi iseseisvalt imiteerida. Samas, kui panin muusika mängima ja kõik korraga õpitut tantsisid, siis liikus HEV õpilane teiste keskele, käigu pealt vaatas tantsukava esimese rea järgi ning tegi peaaegu kõik liigutused kaasa.

Tunnis käis HEV õpilasega kaasas tugiisik, kes teda aitas, kui ta tähelepanu hajus. Tugiisik oli abiks ka minule, andes mulle rohkem aega teiste õpilastega tegelemiseks. Tugiisik abistas HEV

õpilasel ka tualetis käia, kuna õpilane vajab enesehoolduses abi (käte pesemine, kuivatamine, vee peale laskmine, enda järjelt koristamine, nuuskamine jne.)

2.3. Andmed kogemuspäevikust

Käesolevas alapeatükis kirjutan, milliseid märkmeid panin kirja tundide jooksul. Eeskätt keskendusin uuritava õpilase isiklikule arengule ja muutustele, mis toimusid minu loovtantsu tundides. Päeviku sisu on avatud kalendrikuude kaupa.

September

Esmakordne kohtumine kõikide õpilastega. Tutvumine. Jälgimine, kuidas liiguvad ja käituvad tunnis osalevad lapsed (sh HEV õpilane).

HEV õpilane reageeris kiiresti ja tundis kohest tegutsemisvajadust (näiteks: väljast kostus tuletõrjeauto sireen ja laps jooksis kohe akna peale vaatama). Lapsel oli raskusi ühe koha peal püsimisega – istudes vahetas pidevalt asendit, püsti olles liikus ruumis pidevalt ringi. Tähelepanu oli kerge hajuma.

Õpilase liikumine oli katkendlik ja jäik. Keerulise koordineerimisega ülesanded valmistasid raskusi.

Nõuanne lapsevanemalt – otsi kindlasti silmkontakti, et ta sinu jutust aru saaks.

Oktoober

Panime paika reeglid, et pilatse treeningvahendeid ilma loata ei ole lubatud võtta ja kardinate vahel ei mängita. Lisaks märkisin, et tunnid toimuvad tantsusaalis ja tunni ajal garderoobi ilma põhjusega ei minda.

HEV õpilane oli tundides väga jutukas. Segas vahele, kui keegi teine rääkis (sh õpetaja). Õpilane sai aru ülesandest üldiselt, kuid nüansid jäid tabamata (näiteks palusin lastel **ühe lausega** rääkida ühest toredast asjast, mis on eelmise ja tänase tunni vahel toimund. Kõik lapsed ütlesid ühe lause. HEV õpilane sai küll ülesandest aru, aga lisainfo (ütles ühe lausega) jäi tabamata.

Rääkides ei jõudnud õpilane tihtipeale asja tuumani. Rääkimises esines artikulatsiooniprobleeme ja lausete korduvat uuesti alustamist.

HEV õpilasel on tugiisik, aga tema tõi lapse tundi ja ootas tunni lõpuni garderoobis.

Esitasin palve lapsevanemale, et tunni paremaks sujumiseks võiks tugiisik tundi lapsega kaasa teha. Kui vestlesin sellest tugiisikuga, siis oli ta nõus tantsusaalis viibima, aga tundi mitte kaasa tegema. Mõnel korral tegi ta õpilasele märkusi.

November

HEV õpilane sai hästi hakkama ülesannetega, kus tegutsesid kõik koos. Ta vajab pidevat juhendamist, teda ei saanud jätta omapead tegutsema (ei sobinud ülesanded sellises stiilis: sul on aega 2 minutit, et mõelda välja 5 liigutust, mis väljendaksid suusatamist).

Kui HEV õpilane puudus tunnist, siis jõudsime grupina teha veidi rohkem ülesandeid, kui tavapäraselt. Sain paremini keskenduda individuaalselt igale lapsele.

HEV õpilane lähenes ülesannetele teistmoodi kui ülejäänud tunnis osalevad lapsed. See oli väga hea, kuna selline olukord julgustas teisi lapsi kastist välja mõtlema (näiteks koreograafia mõtlemise ülesanne – ei pea mõtlema 15 erinevat liigutust ja neid ritta panema, vaid võib ka valida ühe liikumise, mida saab järjest teha 2 minutit kerge variatsioonidega).

Uuritava õpilase liikumine oli kuu lõpuks muutunud veidi sujuvamaks. Kui palusin ette näidata liigutust (näiteks soojendusharjutust), siis tõmbus laps korra endasse. Teiste laste ja õpetaja abiga sai ta liigutuse tegemisega hakkama.

Detsember

Tunnid sujusid hästi. Vaheldumisi käisid lapsega kaasas kas ema või tugiisik. Ema oli tunnis suureks abiks, kuna oskas last kõige paremini aidata ja temaga suhelda.

Lapsel tekkis komme minule otsa joosta ja ootamatult mind ehmatada või kõditada. Teiste lastega ta seda üldjuhul ei teinud. Püüdsin HEV õpilasega kokku leppida, et ootamatult teist ehmatada ei ole viisakas. Õpilane sai aru ja selles tunnis enam nii ei käitunud, aga järgmine tund pidi seda talle taas meelde tuletama.

Jaanuar

Pärast talvevaheaega oli tunda, et õpilane on muutunud julgemaks nii õpetaja kui ka kaasõpilastega. Otsa jooksmine ja ehmatamine ei olnud kadunud, kuigi püüdsin pidevalt selle kohta märkusi teha. Õpilane ei tajunud teiste inimeste vajadust isiklikule ruumile – hammustas jalga, jooksis järsku kallistama, ronis jalge vahelt läbi.

Samas tundis ta ennast tunnis mugavalt – julges rohkem arvamust avaldada ja reflekteeris paremini.

Veebruar

Õpilane sai uue tugiisiku, kes käis temaga tundi kaasa tegemas. Tugiisik ei olnud õpilase toetamisel nii aktiivne kui õpilase ema. Kohati tahtsin, et tugiisik julgeks rohkem õpilasega füüsilist kontakti võtta. Jäi mulje, nagu oleks tugiisik tunnis selleks, et laps tundi ei segaks. Tegelik eesmärk oli HEV last kaasata nii palju kui võimalik ja tugiisiku ülesanne oleks sel juhul teda tähelepanu hajumise korral pidevalt tagasi „rajale“ meelitada.

Õpilasel tekkis komme öelda kõva häälega lauseid, mis olid kaasõpilastele solvavad. Enamus lausetest ei olnud tõsi (näiteks: (nimed muudetud) Maril on kõõm peas!; Sul on kirbud püksis!; Julial on pükste sees suur auk.) Ma ei osanud algul sellele kuidagi reageerida. Tundide möödudes mõistsin, et olenes olukorrast – mõnikord oli targem ignoreerida ja mõnikord oli targem vastu reageerida (näiteks: ikka juhtub, et vahepeal on pükstes auk. Nüüd tuleb võtta niit ja nõel ja püksid terveks teha!).

Teised lapsed olid üldiselt juba harjunud HEV õpilase käitumismustritega ja oskasid vastavalt reageerida. Esines isegi olukordi, kus lapsed andsid HEV õpilasele märku, et nii pole ilus öelda/teha.

Märts

Lapsed olid uue tugiisikuga kenasti harjunud ja kaasasid teda julgelt harjutustesse. HEV õpilase komme teistele otsa joosta ja ebatõeseid lauseid öelda ei kadunud olenemata märkustest. Teised lapsed olid sellega harjunud ja ei teinud sellest enam välja.

Õpilane liikus järjest oskuslikumalt ja sujuvamalt. Ta oskas paremini arvestada ümbritsevaga. Lisaks oli ta julgem katsetamaks erinevaid ideid – õpilane sai aru põhimõttest, et igal ülesandel ei ole ainult üks lahendus, vaid saab mitut erinevat moodi.

Mõistsin, et kõik lapsed on spontaansed, mõned rohkem, mõned vähem. Otsustasin kõik nende mõtted vastu võtta (isegi, kui need kaldusid tunni ülesandest eemale) ja püüdsime koos nendest ideedest luua midagi põnevat nii laste kui ka minu jaoks.

Aprill

Alustasime tundides tantsukava õppimisega. HEV õpilane ei tulnud ülesandega üldse kaasa ja tegutses saali nurgas iseseisvalt (näiteks võttis tekid ja ladus nendest endale torni). Nägin, et teda on üsna võimatu kaasata tantsukava õppimisse. Otsustasin õpilasele iga kord anda eraldi ülesande vastavalt sellele, millega ta iseseisvalt tegeles (näiteks proovi, kas sa saad laduda tekkidest ühe suure lossi, mille taga on tiik).

Olukord lahenes lõpuks nii lõbusalt, et kui teistel lastel oli tants selge ja me seda mitu korda läbi tantsisime, siis HEV õpilane läks teiste laste keskele ja käigu pealt tantsis teistega kaasa (imiteeris liigutusi esimese rea pealt). Selles olukorras panin esimest korda tähele, et ta suutis väga kiiresti teiste laste järgi liigutusi teha.

Liikumise poolest oli õpilane muutunud vabamaks. Talle meeldis liikudes kasutada erinevaid vahendeid (tekid, pallid, sall, hantel jne.)

Võttis julgemalt kontakti teiste õpilastega ja oskas nende liikumisele tagasisidet anda.

Mai

Minuni jõudis märguanne ühe teise lapse vanemalt, et HEV õpilane on pannud teda tunnis ebamugavalt tundma (probleemsed laused ning ükskõik millisel hetkel ilma loata teisega tugev füüsilise kontakti võtmine). Suhtlesime lapsevanematega, et leida olukorrale lahendus. Edaspidi jälgisin HEV last veidi tähelepanelikumalt, rõhudes eriti tema suhtlusele kaasõpilastega.

Mai alguses toimus laste vanematele, pereliikmetele ja sõpradele avatud tund, kus näitasime õpitud tantsukava ja lahendasime koos külalistega loovaid tantsulisi ülesandeid. Õpitud tantsukava esitus õnnestus minu hinnangul hästi, kuna pidasin oluliseks tantsurõõmu ja emotsioone, mitte korralikku liigutuste sooritust. HEV õpilase osalemine tantsukava õppimise

protsessis toimus vahelduva eduga, kuigi teised koostöö baasil ülesanded õnnestusid tundides paremini.

2.4. Probleemsete olukordade lahendamine tunnis

Selles alapeatükis kirjutan, millised probleemsed olukorrad tundides tekkisid ja kuidas ma neile lahenduse leidsin. Sarnaseid olukordi esines korduvalt ja erinevaid, kuid valisin kõige meeldejäävamad. Analüüsin, kas minu lahendus oli sobiv ja kuidas oleks võinud olukorda veel paremini lahendada.

1) HEV õpilane segab tundi vahele rääkimisega

Rääkisin tunni alguses lastele järgmise nädala sõpruskohtumisest ühe teise Tartu tantsukooliga. Informatsiooni, mida edastada, oli päris palju. Mis kell? Kus? Mida selga panna? Kus ja mis kell toimub kogunemine? Mida me seal teeme? Kellega me tantsukooli külastame? HEV õpilane ei huvitunud olulisest informatsioonist ja segas korduvalt minu jutule vahele nii, et ma pidin mitu korda uuesti alustama. See põhjustas ka teistes lastes tähelepanu hajumist, kuna on keeruline keskenduda kui korraga räägivad mitu inimest.

Tavaliselt andsin lastele alati tunni alguses olulise informatsiooni ja seejärel liikusime kiiresti edasi. Sellel hetkel tundsin, et kuna minu jutt ei pääsenud mõjule, siis tuli tegeleda ühe asjaga korraga. Tegin oma rääkimises pausi ja pöördusin HEV õpilase poole. Otsisin temaga silmkontakti ja leppisin kõigi õpilaste ees temaga kokku, et kõigepealt räägin mina olulist informatsiooni ja siis võib tema oma mõtteid jagada. Sellega andsin talle võimaluse rääkida, kuid minu tingimustel. Tundus, et minu lahendus toimis, kuna sain seejärel ühekorraga oma info edastada. Kontrollimiseks tegin kohapeal suulise „tunnikontroli“, et näha kas õpilastel jäi kõik oluline meelde.

Kahjuks oli leitud lahenduse mõju lühiajaline – järgmises tunnis pidin samuti korduvalt märkusi tegema, et ainult üks inimene võib korraga rääkida. Arvan, et lahendasin tekkinud olukorra hästi, aga oleksin soovinud, et lahenduse mõju oleks olnud pikem.

2) Õpilane ei taju teda ümbritsevate inimeste isiklikku ruumi

HEV õpilane otsis tihti minuga füüsilist kontakti. Üldjuhul oli füüsiline kontakt positiivne, aga igasugusel kontaktil on omad piirid. Tihe füüsiline kontakt on aktsepteeritav kontaktimprovisatsioonilises ülesandes, kui kõik on nõus selles osalema. Siiski peab kontaktimprovisatsioonis jälgima, et võtad kontakti inimesega kohtadest kust on mugav ja turvaline.

Minu probleem pärineb aga nendest hetkedest, kus ülesande täitmist parasjagu ei toimu. Juhtus mitmeid kordi, et kui mina õpilastele ülesannet lahti seletasin, siis HEV õpilane tormas minu poole, võttis mind kõvasti enda haardesse ja hõõrus enda nägu minu kaela vastu. Sellist olukorda oli mul üsna raske vältida, kuna ta tuli alati ootamatult.

Alguses ei teinud ma nendest olukordadest välja, aga kui nägin, et õpilane jätkab sellise käitumisega, siis võtsin õpilase klassiruumist välja, et temaga vestelda. Loomulikult püüdsin taas leida silmkontakti ja rääkisin talle, et ootamatult kellelegi nii lähedale minna ei ole sobilik. Selliseks tegevuseks on vaja mõlema poole nõusolekut. Eesmärgiga asi mänguliseks pöörata, andsin õpilasele ülesande ette kujutada, et terve ülejäänud tund on ta suure seebimulli sees ja kui teistele inimestele vastu minna, siis mull läheb katki. Ülesanne on aga mull tunni lõpuni tervena hoida. Arvan, et lahendasin olukorra hästi, kuna pöörasin probleemse olukorra mänguks nii, et minule ja õpilastele jäi tunnist lahkudes hea tunne. Kasutasin seda meetodit ka hiljem sarnastes olukordades, kuna see toimis hästi ja meeldis lastele.

3) Õpilane kasutab korduvalt provotseerivaid väljendeid

Lõpetasime ühe tunni väikese massaažiga. Iga laps sai paar minutit teki peal lamada, kui ülejäänud joonistasid kujusid tema kätele, pea peale ja jalgadele (andsin lastele ülesande kujusid joonistada, et massaaž ei muutuks lihtsalt erinevate kehaosade pigistamiseks). Üks õpilane oli parasjagu teki peal, kui HEV õpilane ütles kõva häälega: „Tal on kõõm peas!“. Nähes, et õpilane mõtles selle koha peal välja ja see ei vastanud tõele, siis ütlesin talle, et valetada ei ole viisakas. Kaks teist õpilast tundsid samuti vajadust olukorda kommenteerida ja manitsesid HEV õpilast, et isegi kui nii on, ei ole seda ilus teiste ees öelda. Olukorrale järgnes vaikusehetk, kus otsustasin teema kõrvale viia. Juhendasin lapsi, et nad püüaksid masseeritava lapse peale joonistada oma lemmiklooma.

Arvan, et see olukord oleks nõudnud osavamat lahendust. Suutsin küll kiiresti teema kõrvale juhtida, aga see ei takistanud HEV õpilast edaspidi provotseerivaid väljendeid kasutamast.

4) Tugiisiku puudumine tunnist

Aasta jooksul olid mõned tunnid, kus tugiisikul ega lapsevanemal ei olnud võimalik tundi kaasa tulla. Nendes tundides jäi mul liiga vähe aega tunnis planeeritud tegevuste läbiviimiseks ja kõigi õpilastega võrdselt tegelemiseks. Sellistes tundides püüdsin teistele õpilastele jagada iseseisvaid ülesandeid, aga HEV õpilasega püüdsin olla rohkem kontaktis ja teda pidevalt juhendada. Tantsutunni lõpus näitas igaüks, millega ta tunni jooksul hakkama sai. Tegime ka tagasiside ringi, kus igaüks sai avaldada arvamust nähtud etteastete kohta. Kogegin, et tugiisiku roll tunni õnnestumises oli päris suur. Olenemata sellest, et andsin teistele lastele iseseisvad ülesanded, soovisid ka nemad tähelepanu ja esitasid küsimusi. Tugiisiku puududes vajusid tunnid veidi laiali, kuna pidin kordamööda tegelema kõigiga ja üks neist vajas erilist tähelepanu.

5) Õpilase keskendumisvõimetus tantsukava õppides

Aprillikuus alustasime rühmaga tantsukava õppimisega. Kohe alguses sain aru, et selline ülesanne HEV õpilasele ei sobi. Kiirelt käigu pealt oli õpilane võimeline tegutsema, aga liigutuste kordamine ja lahti seletamine muutus talle igavaks ning ta kaotas tähelepanu. Igas tunnis, kus tantsukava õppisime, hiilis õpilane saali teise otsa ja tegeles teiste asjadega. Sellises olukorras jätkasin teiste lastega tantsukava õppimist, aga andsin selleks ajaks HEV õpilasele eraldi ülesanded ja palusin tugiisikul teda nende ülesannetega aidata. Õpilasele meeldis mängida erinevate vahenditega ja enamjaolt andsingi talle ülesandeks midagi nendest vahenditest moodustada. Selline lahendus toimis hästi, kuna mina sain õpilastega kava selgeks ja HEV õpilane sai tegeleda loova tegevusega, mis talle meeldis. Kui tugiisikut ei oleks tunnis olnud, oleks HEV õpilane isegi endale eraldi antud ülesandest kõrvale hiilinud.

Arvan, et olukorda oleks paremini saanud lahendada nii, et HEV õpilane oleks kõigiga koos kava ära õppinud. Sellises olukorras tundsin kõige rohkem puudust lapse vanemast, kes tunneb teda kõige paremini ja oskas teda kavalalt ülesande juurde tagasi suunata.

3. TULEMUSED JA JÄRELDUSED

Lõputöö **eesmärk** oli uurida HEV õpilase käitumist loovtantsu tundides ja tundide mõju tema toimetulekule. **Esimese uurimisküsimusena** soovisin teada, kuidas toetada HEV õpilast loovtantsu tundides. **Teise uurimisküsimusena** soovisin teada, kuidas on võimalik HEV õpilast maksimaalselt tundi kaasata nii, et see ei mõjuta oluliselt tunni struktuuri ja teiste õpilaste õppimiskiirust. Alljärgnevalt esitan tulemused, teen järeldused lähtudes uurimisküsimustest ning võrdlen neid erialakirjandusest leitud infoga.

Erinevatel kunstiliikidel on oluline roll julgustamaks hariduslike erivajadustega lapsi läbi eneseväljenduse. Ligipääs erinevatele kunstidele ja kõikide laste kaasamine on järjest suurema väärtusega, kuna kunst pakub noortele loova väljenduse, vabaduse ja lootuse võimalust. (Burridge, Nielsen 2018)

Loovtantsu tundide alguses muretsesin, kas ja kuidas saan hakkama haridusliku erivajadusega lapse õpetamisega. Mõistsin kiiresti, et see ei ole koht, kus olla isekas ja mõelda, kuidas mina toime tuleksin. Leian, et on ääretult oluline pakkuda kõikidele lastele võimalus loominguliseks eneseväljenduseks. Olenemata sellest, kui palju on vaja tunnis muudatusi teha.

Õppeprogrammi loomisel on oluline sõnastada tundide asjakohased eesmärgid. Õpetaja peab jälgima, et õpilase õpiväljundid oleks õpingute lõpuks saavutatud. Tundide sisu ja struktuuri loomisel oleks hea arvestada HEV õpilaste olemasoluga. Sellega kaasneb ka vajadusel järkjärgult suurendada nõudmisi õpilasele. (Whatley 2007)

Õppe alguses seadsin endale tundide eesmärgid ja õpilastele õpiväljundid. Püüdsin esimestes tundides hoolikalt õpilasi jälgida, et eesmärgid/õpiväljundid ei oleks ebarealistlikud. Arvan, et minu õpetamise nõrgaks kohaks jäi see, et ma ei suurendanud nõudmisi piisavalt ja seda just HEV õpilase puhul. Kahtlesin, et võib olla on õpiväljundite saavutamine talle liiga suur ülesanne ja seetõttu ei suurendanud piisavalt nõudmisi tema tegevustele.

Koostöö teiste õpilastega (mitte ainult tugiisikuga) on oluline, et õpilane avastaks enda liikumist ja liikumisulatust. HEV õpilasi ei tohiks sundida täpselt jälgendama õpilasi, kes ei ole haridusliku erivajadusega. Õpilase pidev jälgimine on oluline, et märgata tema harjumusi ja nõrkusi. (Whatley 2007)

HEV lapse koostöö teiste õpilastega jäi samuti minu silmis pisut nõrgaks. Oleksin võinud teisi lapsi rohkem julgustada paarilisi vahetama. HEV laps siiski tegi mõned korrad tööd kahe teise tunnis käiva õpilasega, seega koostöö teiste lastega ei jäänud talle väga võõraks.

Tantsuõpetajaid võiks julgustada liikumisi selgitama nii, et lapsed saaksid ise liikumise enda järgi kohandada ja seda tõlgendada. Samas on oluline, et õpetaja seletaks liikumise anatoomilist eesmärki. Seega, õpilasi peaks julgustama uurima just liikumise tunnetuslikku aspekti. Puudub vajadus toota varasemast tuttavat vormi või esteetilist tulemust. Kohandused õpilasele peavad olema piisavalt nõudlikud. Progress ja saavutus ei tohiks ainult baseeruda lapse võimel teist last imiteerida. (Whatley 2007)

Whatley on välja toonud olulise punkti, mida pidasin oma tundides väga oluliseks. Tundide eesmärk ei olnud õpetada lapsi ühtemoodi tantsima. Seda ma neile ka kunagi ei väljendanud. Püüdsin suunata iga last julgelt enda tantsukeelt leidma ja katsetama põnevaid ja neile naljakaid asju. Ühtsuse ja üksteise jälgimise tõin ainult välja ülesannetes, kus oli vaja ümbritsevaid inimesi tunnetada (näiteks liikuge ruumis ringi ja kui üks inimene hüppab, siis püüa võimalikult kiirelt reageerida ja samamoodi järgi hüppata).

Takistused õppimises, arengus ja osaluses on iga lapse puhul erinevad. On oluline, et mõistetakse, et kõik lapsed – nii erivajadusega kui ka ilma – seisavad silmitsi erinevate takistustega. Kui takistustega ei tegeleta, siis ei suuda lapsed saavutada oma täielikku akadeemilist, sotsiaalset, emotsionaalset ja füüsilist potentsiaali. Takistusi võib kogeda ajutistena ja püsivatena, olenevalt sellest, kui efektiivselt nendega tegeletakse. HEV lapsed seisavad silmitsi kahte sorti takistustega – keskkondlikud ja individuaalsed. (UNESCO 2015)

HEV laste õpetamisviisi määras varem sageli nende meditsiiniline diagnoos. Oli veendumus, et sarnaste diagnoosidega lapsi peab õpetama samal viisil. Tänapäeval on teada, et õppimist mõjutavad ka paljud teised tegurid peale erivajaduse (haiguse või puude). (*ibid.* 2015)

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization on välja toonud mõned soovitused takistustest üle saamiseks (UNESCO 2015):

- Looge keskkond, kus kõik lapsed tunnevad ennast võrdsetena.
- Andke lastele võimalus, et avaldada enda mõtteid ja arvamusi. HEV lapsed vajavad enese väljendamiseks rohkem aega kui tavaõpilased.
- Küsi õpilastelt küsimusi, millele nad saavad/oskavad vastata. See loob usalduse ja motiveerib last õppimist jätkama.
- Olge kiitustega siirad. See aitab lapsel luua usaldust ja kujundada terviklikku enesetunnetust.
- Julgustage lapsi arvamust avaldama ja kasutage nende ettepanekuid kõikjal, kus võimalik.
- Kui laps äkitselt muudab oma käitumist või toimib erinevalt varasemast, selgitage välja miks.
- Hinnake laste akadeemilist, sotsiaalset, emotsionaalset ja füüsilist arengut selle asemel, et võrrelda nende toimetulekut teiste õpilastega. Laste edusamme tuleks hinnata individuaalsete õppekavade alusel. Õppekavad peaksid arvestama võimalikke takistusi, mis lapsel võivad esineda.
- Jälgige klassiruumi ja pange lapsed liikuma nii, et soodustada suhtlemist.
- Veenduge, et kõik lapsed teie klassis teavad, et sa hoolid neist ja nende vajadustest.
- Nimetage vähemalt üks hea omadus, mida iga õpilane on viimase kuu aja jooksul näidanud ja tooge see nendega suhtlemisel välja.

Esitatud soovitustest kasutasin peaaegu kõiki. Mõnda neist kasutasin isegi liiga palju (näiteks laste ettepanekutega arvestamist ja seega laste ülemäärast kontrolli tunni käigu üle). Soovitust selgitada välja HEV lapse mured kasutasin minimaalselt, kuna tavaliselt andsid mulle kas tugiisik või lapsevanem lapse ebatavalisest tujust teada. Arvan, et kui oleksin ise lapsega vestelnud, siis oleks kontakt olnud otsesem ja oleksin osanud "halva päeva" korral paremini toimida.

Negatiivne ja tundi häiriv energia on võimalik muuta loovaks energiaks. Kui loominguline energia on kooskõlas õpieesmärkidega, siis luuakse positiivne õpikeskkond. Liikumise võimalus õppimise ajal vähendab rahutute õpilaste sobimatut käitumist. (Griss 1994)

Grissi soovitus rakendasin loovtantsu tundides kõige rohkem. Esines mitmeid olukordi, kui HEV õpilane tekitas teistes ebamugavust ja sel juhul püüdsin pöörata negatiivse positiivseks ja kas teema kõrvale viia või võtta tema tegevustest inspiratsiooni ja pöörata see mingiks mänguks. See õnnestus mul kõige paremini ja probleemsed olukorrad said kiire lahenduse.

Muusika ja liikumine on olnud omavahel tihedalt seotud läbi aegade. Kui inimest on vaja stimuleerida, sobib selleks hästi muusika. Tantsides, end muusika järgi liigutades, saab inimene ennast välja elada. Muusika rütmiline element loob struktuuri ja motiveerib lapsi õppima, näiteks kõndima, jooksmas, hüppama. Need oskused on seotud kehatunnetuse, tasakaalu, liigutuste osavuse, paindlikkuse, kindluse ja suunatunnetusega. (Lass 2010)

Katsetasime tunnis palju rütmikombinatsioone ja rütmi baasil loovaid ülesandeid. HEV õpilasele oli muusika tunnetus kõige keerulisem osa, kuna ta tajus aega ja rütme teistest erinevalt. Tundide arenedes oli ka õpilases märgata vilumuse omandamist.

Uurimistöö tulemustest lähtuvalt tegin järgmised järeldused:

1) HEV õpilase toetamise võimalused loovtantsu tundides

- Õppetöö alguses on vajalik kohandada õpiväljundid haridusliku erivajadusega õpilase jaoks. Õpetaja peaks olema õpiväljundite täitmise jälgimisel paindlik – ei tohi karta midagi maha võtta või lisada. HEV lapsega töötamine on käimasolev protsess ja jooksvad muutused on loomulikud.
- Haridusliku erivajadusega õpilast tuleks hinnata teistest õpilastest eraldi. HEV õpilasel on oma arengutempo. HEV õpilase arengut saab jälgida võrreldes muutusi tema käitumises enne ja pärast jälgimisperioodi.
- Erinevate koostöövormide kasutamine loovtantsu tundides suunab HEV õpilase teistega arvestama ja nendega koostööd tegema.

- Tugiisik aitab õpilase käitumist tunnis suunata ja samuti annab õpetajale vajaliku informatsiooni õpilase võimalike ajutiste käitumis- ja terviseprobleemide kohta. Tugiisikut ja lapsevanemaid võiks julgustada tundides rohkem osalema.

2) HEV õpilase kaasamine tundidesse tunni struktuuri ja teiste õpilaste õppimiskiirust mõjutamata

- Tundide planeerimisel peab arvestama HEV õpilas(t)e olemasoluga tunnis. Ülesandeid on alati võimalik kavandada nii, et see on sobilik nii HEV- kui ka tavaõpilasele.
- Tundide läbiviimisel tuleb silmas pidada keskkondlikke ja individuaalseid takistusi nii HEV õpilas(t)el kui ka teistel. Tunnis on õpilased omavahel pidevas suhtluses ja õpetaja peab jälgima, millised tegevused soodustavad lapse edukat toimetulekut.
- HEV õpilaste ootamatute meeleolumuutuste korral peaks õpetaja olema suuteline kiiresti reageerima ja pöörama keerulised olukorrad tunni käigu kasuks. HEV õpilaste ebatavalised reageeringud võivad avada uusi võimalusi tunni arengus, mis meeldivad ka tavaõpilastele.
- Kui õpetajal on tunnis abistaja, siis jääb tal rohkem aega kõigiga võrdselt tegelemiseks. Abistajaks võib olla HEV õpilase tugiisik, lapsevanem aga ka abiõpetaja.

Käesolev lõputöö võib olla kasulik tantsuõpetajatele, kes leiavad tulevikus ennast sarnasest olukorrast – ei ole varem hariduslike erivajadusega lapsi õpetanud, aga tahaks ometi tantsutundi kõik soovijad avasüli vastu võtta. Teadmised ja oskused HEV lastega tegelemiseks peaksid olema iga tantsuõpetaja koolituste pagasis.

KOKKUVÕTE

Hariduslike erivajadustega (HEV) laste ja õpilaste arv lasteaedades ja koolides on kasvamas. Läbi tantsu ja liikumise on võimalik arendada laste emotsionaalset, vaimset ja füüsilist tervist. Loovtants teraapiana sobib avardava meetodina kõigile, sealhulgas õpiraskustega, puute ja käitumishäiretega lastele.

Lõputöö eesmärgiks oli uurida, kuidas toetada HEV õpilase käitumist loovtantsu tundides ja kuidas teda kaasata tegevustesse muutmata tunni struktuuri ja teiste õpilaste õppimiskiirust.

Uurimisobjektiks oli loovtantsu lasterühm vanuses 9–12 aastat, kus õppis ka üks HEV laps. Töö autor viis läbi kõik loovtantsu tunnid (2 korda nädalas kestusega 70 minutit). Uurimisperioodi pikkuseks oli 9 kuud (september 2018–mai 2019). Meetodina kasutasin kogemuspäevikut, kus jälgisin HEV lapse tegevusi ja arengut tundides. Analüüsisin HEV lapsega seotud probleemseid situatsioone ja oma toimetulekut nendes olukordades.

Kogemuspäeviku analüüsist selgus, et HEV õpilase arendamises mängisid loovtantsu tundides kõige olulisemat rolli rühmatöö kasutamine, tugiisiku kohalolek tundides, õpiväljundite kohandamine, õpetaja kiire reageerimisoskus ja paindlikkus tundides, keskkondlike ja individuaalsete takistustega arvestamine.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Burridge, S. Nielsen, C. S. 2018. Dance, Access and Inclusion. Perspectives on Dance, Young People and Change.
- Dow, C. B. 2010. Young Children and Movement. The Power of Creative Dance. Young Children Journal.
- Gilbert, A. R. 2002. Teaching the three Rs through movement experiences. National Dance Education Organization.
- Griss, S. 1994. Creative Movement: A Language for Learning. Educational Leadership Magazine.
- Kouhia, E. 2013. Liikumisteraapia elementide kasutamine loovuse toetamiseks liikumistundides. Lasteaed kodulehekül. <http://www.lasteaed.net/2013/11/28/liikumisteraapiaelementide-kasutamine-loovuse-toetamiseks-liikumistundides/#more-6694> (20.05.1019).
- Lass, K., Joost, K. 2010. Liikumine ja muusika. Õpetajamaterjal toimetuleku riikliku õppekava alusel õppivate õpilaste rütmika (muusika ja kehaline kasvatus) tundide läbiviimiseks. Tallinn. <http://www.hev.edu.ee/?id=123> (20.05.1019).
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (PGS) (21.06.2010). Riigi Teataja I <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410> (20.05.1019).
- Räis, M.L., Kallaste, E., Sandre, S. 2016. Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus. Uuringu lõppraport, Eesti Rakendusuurigute Keskus Centar. <https://centar.ee/uus/wp-content/uploads/2017/01/Pohiraport-final.pdf> (20.05.1019).
- Stinson, S. 1988. Dance for young children: Finding the magic in movement. Washington, DC: American Alliance for Health and Physical Education.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). 2015. Teaching Children with Disabilities in Inclusive Settings.
- Whatley, S. 2007. Strategies for inclusion in dance; disability, performativity and transition into and out of higher education. https://www.kennedy-center.org/education/vsa/resources/Whatley_Sarah_Strategies_for_inclusion_in_dance.pdf?fbclid=IwAR1B6Ma_nSRYQ03RkDFbsKhnZhFMemiw2TRbgiE-EHotPx1vo--g-wqSgBQ (20.05.1019).

SUMMARY

Supporting special education needs (SEN) student in creative dance lessons

Linda Tusti

The number of special education needs (SEN) children in kindergartens and schools is constantly increasing. Through dance and movement it is possible to develop the emotional, mental and physical health of children. Creative dance as a therapy is suitable for everyone, including children with learning disabilities, physical disabilities and behavioral disorders.

The aim of the thesis was to study how to support the development of SEN pupils in creative dance classes and how to involve them into activities without changing the structure of lessons and the learning speed of other students.

The subject of the research was a group of children aged 9–12 years, attending creative dance lessons. There was one SEN student in the group. The author of the thesis carried out all classes of creative dance (2 times a week for 70 minutes). The investigation period was 9 months (September 2018 – May 2019). A work-experience-diary was used as a research method. The activities and development of the SEN child in creative dance classes was analyzed. Problem situations and the ability of a teacher to cope with a SEN student was also assessed.

The analysis of the work-experience-diary revealed that the most important measures to support a SEN child development were the usage of teamwork, the presence of a LSA (learning support assistant), the adaptation of learning outcomes, the quick response and flexibility of the teacher in the classroom, consideration of environmental and individual barriers.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Linda Tusti,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Haridusliku erivajadusega lapse arengu toetamine loovtantsu tunnis“, mille juhendaja on Anu Sööt, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Linda Tusti

20.05.2019